

רצים מפני אש, דרך אש, בתוך אש

מיידיש: אלה פלורסהיים וצור ארליך

ה. לייוויק הוא שמו הספרותי של לוי ("לייוויק") הלפרן. הלפרן נולד ב־1888 בעיירה בפלך מינסק. בנערותו, והוא תלמיד בישיבה, כתב שירים בעברית. משהצטרף לתנועה היהודית הסוציאליסטית בונד החל לפרסם שירה ביידיש. ב־1906 נכלא בעוון פעילותו המהפכנית, ומן הכלא הוגלה למאסר עולם בסיביר. כעבור כמה שנים ברח מהמחנה, ודרך המזרח הרחוק הגיע לארצות הברית — שהייתה למקום מגוריו. אף כי השלטון הסובייטי שקם בינתיים חיזר אחריו הוא התנער מברית המועצות בשל יחסה ליהודים ולציונות. תפיסתו הקומוניסטית התגלגלה לאמונה בנצח ישראל ובתיקון עולם מהפכני בהשראה יהודית מיסטית; אמונה הניכרת בין היתר במחזהו הידוע "הגולם", שהוצג בתרגום עברי ב"הבימה" ב־1925. לייוויק נודע כמשורר, סופר ומחזאי ביידיש והיה מעמודי התווך של הפעילות הספרותית והעיתונאית ביידיש ודמות מרכזית בחיי התרבות של יהדות אמריקה. עד פטירתו ב־1962 פרסם יותר משישים כרכי כתבים, ורבות מיצירותיו תורגמו לעברית. על שמו נקרא בית לייוויק, הבית לתרבות יידיש בתל אביב.

שני שיריו של לייוויק המובאים כאן בתרגומנו הם מן השירים שכתב בשלהי מלחמת העולם השנייה ומיד אחריה. "השיר של הקורבן" נכלל בספרו "לא הייתי בטרבלינקה" (1945), והשיר "באש" נכלל בספרו 'עֵלָה של עֵץ תפוח' (1954). באות בהם לידי ביטוי עמדות כלפי השואה שליוויק הרבה לבטא בימים ההם: תחושת חורבן אישי, משפחתי ולאומי — וגם לשוני וספרותי, באבד קהל דוברי היידיש; הזדהות עמוקה עם הניצולים, והתנגדות לגישה שנשמעה כבר במוצאי המלחמה, שחשדה בהם שניצלו בדרכים לא כשרות; ותפיסת הנספים כקדושים שאין אנו מגיעים למעלתם.

א"פ, צ"א

החֲשֵׁךְ בַּלַּיְלָה הַזֶּה הוּא אֵשׁ.
 רֹאשִׁי עַל כָּרִית מִתְלַקַּחַת בָּאֵשׁ.
 בְּחֹדֶר נוֹשֵׁם וְנוֹשֶׁף אֲנִי אֵשׁ
 דֶּרֶךְ פְּתָחִים וְחִלּוֹן רוֹשְׁפֵי אֵשׁ.
 נִמְתַּחַת יָדֵי וְחוֹרְטֶת בָּאֵשׁ,
 נִשְׁלַחַת לְכַתֵּב אֵשׁ בָּאֵשׁ עָלִי אֵשׁ.
 אֲנִי מִבְקֵשׁ רַחֲמִים שֶׁל אֵשׁ,
 אֲנִי מִתְפַּלֵּל: הֲצִילִי הָאֵשׁ!
 וְקוֹלוֹת אֹז אֶקְלֹט בּוֹעֲרִים מִן הָאֵשׁ:

אֲנִי אָבָא שְׁלֶךְ – אָבִיךָ מֵאֵשׁ.
 אֲנִי אִמָּא שְׁלֶךְ – אִמָּךְ מִהָאֵשׁ.
 אָבִיךָ שְׁמַל אֶת בְּשָׂרְךָ בְּתוֹךְ אֵשׁ,
 אִמָּךְ שְׁהִינִיקָה אוֹתְךָ עִם אֵשׁ.
 הַתִּזְכֹּר עֲרִיסָה חֲבֻלִיָּה מֵאֵשׁ
 אִי־פַעַם בְּשֻׁטִיבֵל בַּעַת זִרְיַחַת אֵשׁ;
 הַתִּזְכֹּר אִיךָ הִרְטִיטָה אֶתְךָ שֵׁם בָּאֵשׁ,
 חֲבֻלִיָּה תְלוּיִים מִתְקַרָּה שְׁבֹאֵשׁ;
 הַתִּזְכֹּר אִיךָ חֲטַפְנוּ אוֹתְךָ מִן הָאֵשׁ,
 וְנִחַפְּזָנוּ הַחוּצָה אֶתְךָ דֶּרֶךְ אֵשׁ,
 רָצִים מִפְּנֵי אֵשׁ, דֶּרֶךְ אֵשׁ, בְּתוֹךְ אֵשׁ?
 הִנֵּה שִׁבְנוּ אֵלֶיךָ מְעֻרְסָלִי אֵשׁ
 מִתְעַטְּפִים שׁוֹב אֶתְךָ בְּפִקְעַת שֶׁל אֵשׁ
 מְרִימִים אוֹתְךָ שׁוֹב וְנוֹשְׂאִים בָּאֵשׁ
 עִם אֵשׁ, דֶּרֶךְ אֵשׁ, אֵל אֵשׁ – – –

כֶּךְ בַּלַּיְלָה עוֹלִים בִּי קוֹלוֹת מִן הָאֵשׁ
 עַד שְׁחַר נֹצֵת וְעוֹלָה יוֹם בָּאֵשׁ,
 וְאֵת מָה שְׁאַחַר כֶּךְ תִּדְעַ רַק הָאֵשׁ
 הַחוֹרְטֶת עִם אֵשׁ בְּתוֹךְ אֵשׁ עָלִי אֵשׁ.

השיר של הקרבן

השיר שֶׁל הַקָּרְבָּן: הֵיִשׁ דּוֹרֵשׁ לוֹ?
אוֹלֵי לֹא לוֹ וְלֹא לְאַחֲרִים.
אִם רַק תּוּכַל הַשְׁלֵךְ שִׁירָה הָאִשָּׁה;
דְּבָרָה – אֶל מְשׁוּרְפוֹת הָאֲמוּרִים.

אָךְ שָׁם – שָׁם נִשְׂרָפוֹת גַּם הַשְּׁפָתִים:
טְרַבְּלִינְקָה וּמֵיִידֶנְק נְחֻשְׁפוֹת.
שָׁם גַּם אֶתָּה בְּמִנוּסָה פִּטְאֵלִית
הֵייתָ רֶץ, שְׁלֹא לְהִסְפוֹת.

רוֹצֶה נִס? נְבוּאָה? אוֹת אֵלֶיהוּ?
אָךְ מִי יַחֲתֵם לָךְ בַּהֲמַחָא?
הֵן הַקָּרְבָּן עַל חֻבֵּל הַתְּלִיָּה – הוּא
זָכָה לְהַתְּגַלּוֹת יוֹתֵר מִמֶּךָ.

וּמָה שֶׁהַקָּרְבָּן רָאָה בַּכָּפֶשׁ
לֹא יִסְפְּרֵנוּ הָאָדָם וְחִי.
אֲנַחְנוּ רַק בְּקִשִּׁי עַל הַקֶּבֶר
כּוֹתְבִים סִימָן קְלוּשׁ בְּעֵט בָּכָא.

וְאִם תָּבוֹא סֵתֵם לְהָאִיר פִּנְיָה,
לְלִטֵּף אֶת אֵלֶּה שֶׁעָלוּ בְּאַרְבָּה,
מוֹטֵב תִּכָּה עַל חֲטָאָה לְפָנֵי־כֵן:
רְצִיתָ מָה שְׁלֹא הָיָה לוֹ, לְקָרְבָּן.